4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 27 октябрь кунидаги “Табиий, техноген ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларнинг таснифи тўғрисида”ги 455-сонли Қарори.

5. Аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асослари (меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тўплами). I том. – 2007.– 328 б.

6. Аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асослари (меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тўплами). II том. – 2012.–368 б.

7. О.Р.Юлдашев и др. «Аварийно-спасательные работы». Учебное пособие.- Т.: ТИТЛИ, 2008.

8. Narziyev Sh.M., Kurbonov Sh.X. Hayot faoliyati xavfsizligi. O’quv qo’llanma–T.:“Yangi nashr”, 2019.– 234 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar

9. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.

10. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017 й.

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февраль ПФ-4947-сонли "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.

12. Ўзбекистон Республикасининг “Ёнғин хавфсизлиги тўғрисида” ги Қонуни, 30.09.2009 йил. №ЎРҚ-226

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сонли “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори.

Internet saytlari

14.www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi xukumat portali.

15.www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

16.www.mintrud.uz – Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti.

17.www.bilim.uz – OUMTV sayti

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”	“KELISHILDI”
Rektor __________ S.M. Turabdjonov	Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi
	________________________
2019 yil «22» 06	2019 yil «9» 10

Ro‘yxatga olindi
№ BD 5640100-3.06
«17» 08 2019 yil

QUTQARUV ISHLARI

FAN DASTURI

Bilim sohalari:	600 000- Xizmatlar
Ta’lim sohalari:	640 000- Hayotiy faoliyat xavfsizligi
Ta’lim yo‘nalishlari:	5640100- Hayotiy faoliyat xavfsizligi

Toshkent-2019

Fan dasturi Oliy va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi yo‘nalishlari bo‘yicha O‘quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2018 yil «17» 08 dagi «4» sonli majlis bayoni bilan ma’qullangan.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2019 yil «4» 10 dagi «892» -sonli buyrug‘ining 2 - ilovasi bilan fan dasturi ro‘yxati tasdiqlangan.

Fan dasturi Toshkent davlat texnika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

M.Musayev	-	TDTU, “Hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasi mudiri, t.f.n., dotsent;
SH.Narziyev	-	TDTU, “Hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasi katta o‘qituvchisi.

Taqrizchilar:

Xojiyev A.	-	TIQXMMI, “Hayot faoliyati xavfsizligi” kaferdasi dosenti;
Sultonov S.	-	YoXI “Yong’in o’chirish taktikasi fanlari” kafedrasi katta o’qituvchisi.

Fan dasturi Toshkent davlat texnika universiteti Kengashida ko‘rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2019 yil “27” 06 dagi 10 - sonli bayonnoma).

I. O‘quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta’limdagi o‘rni

“Qutqaruv ishlari” fani avariyalar va tabiiy ofatlar (zilzilalar, suv toshqinlari, to‘fonlar, tog‘ ko‘chkilari, yong‘inlar va boshqa) sodir bulganda, ulardan kelib chiqqan asoratlarni bartaraf qilish, har xil noxush tabiiy va iqlimiy sharoitlarda, iqtisodiyot ob’ektlarini barqaror ishlashi masalalarini o‘rganadi. Shu bilan bir qatorda insonlarni xavf xatarlarni oldini olish chora-tadbirlarini olib borish, kechiktirib bo‘lmaydigan yordamlarni ko‘rsatish bo‘yicha talabalarga o‘rgatishdan iborat.

Ushbu dastur avariyalarni va tabiiy ofatlarni oldini olish (ular bilan kurashish va salbiy oqibatlarini kamaytirish) tadbirlari, ular sodir bo‘lganda muxandislik-qutqaruv ishlarini va avariyadan keyin tiklash ishlarini olib borish masalalarini qamrab olgan. Bundan tashqari avariya - qutqaruv ishlarini neft va gaz olishda, neft kimyo sanoatida va transport vositalarida olib borish, zararlantirish ishlarini tashkil kilish ko‘nikmalari bo‘yicha tushuncha beradi.

II. O‘quv fanining maqsadi va vazifasi

Fan o‘qitilishidan maqsad - texnogen va tabiiy ofatlarni tahlil qilish, ularni oldini olish va avariyalar sodir bulganda tezkor yordam va qutqaruv ishlarini tashkil qilish va olib borilishiga ko‘maklashishga o‘rgatish, qutqaruv va kechiktirib bulmaydigan avariya tiklash ishlarini olib borish va faoliyat xavfsizligini ta’minlash usullari, ta’lim standartida talab qilingan bilimlar, ko‘nikmalar va tajribalar darajasini ta’minlashdir.

Fanni o‘rganishning vazifalari: xalokatlar va tabiiy ofatlarni o‘rganish, avariya holatlarini aniqlash,baxolash, tasniflash va ularni oldini olish yo‘llarini o‘rganish, halokatlar holatlarida qutqaruv va evakuatsiya ishlarini (evakuatsiya qilinganlar uchun lagerlar tashkil qilish va gumanitar yordamini taqsimlash masalarini qamrab olgan holda), avariya - qutqaruv ishlarini iqtisodiyot tarmoqlarining maxsus sharoitlardagi ob’ektlarida portlovchi moddalar, radioaktiv va zaharli himoyalanish, qutqaruv va tiklash ishlarini tashkillashtirish tajribasini o‘zlashtirishdir.

III. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

1-modul. Qutqaruv ishlari fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari.

1-mavzu. Qutqaruv ishlari fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari. Avariya-qutqaruv ishlarini o‘tkazishning huquqiy asoslari.

2-mavzu. Qutqaruv ishlarining turlari, favqulodda vaziyatlarga kuch va vositalarni tayyorlash bo‘yicha tadbirlarni rejalashtirish va ulardan foydalanish.

2-model. Avariya-qutqaruv va boshqa kechiktirib bo'lmaydigan ishlarni tashkillashtirish

3-mavzu. Avariya-qutqaruv va boshqa kechiktirib bo'lmaydigan ishlarni tashkillashtirish va o'tkazish asoslari

4-mavzu. Avariya-qutqaruv jihozlaridan foydalangan holda avariya-qutqaruv ishlarini amalga oshirish

5-mavzu. Avariya qutqaruv ishlari vaqtida boshqaruv asoslari

6-mavzu. Qutqaruvchilarning kasbiy tayyorgarligini tashkillashtirish

7-mavzu. Qidiruv-qutqaruv ishlarini o'tkazish bo'yicha asosiy texnologiyalar.

8-mavzu.Avariyalar turlari (iqtisodiyot ob'ektlarida, transport sistemalarida, va h.k.) ularni kelib chiqish sabablari.

3-model. Avariya va halokatlarni oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar.

9-mavzu.Tabiiy ofatlarni, avariya va halokatlarni oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar. Iqtisodiyot ob'ektlaridagi avariyalar va ularni atrof-muhitga ta'siri.

10-mavzu.Avariya-qutqaruv tuzilmalarini olib borayotgan ishlarini hamjihatligi. Tuzilmalarni xatti-harakatini ta'minlash.

11-mavzu.Razvedka ishlari. Tibbiy ta'minotni tashkillashtirish.

12-mavzu.Viloyat qidiruv- qutqaruv tuzilmalari.

4-model. Xabar berish va aloqa ishlarini tashkillashtirish.

13-mavzu.Boshqarish, navbatchilik, xabar berish va aloqa ishlarini tashkillashtirish. Qutqaruvchilarning harakatlari.

14-mavzu.Xabar berish turlari va usullari. Ob-havo belgilari.Vaqtinchalik boshpana qurishning texnologiyasi.

15-mavzu.Favqulodda vaziyat sodir bo'lgan hududda razvedka ishlarini olib borish.

16-mavzu.Topografik kartasida ish yuritish. Kompas va undan foydalanish.

17-mavzu.Turar joylardagi halokatlarni bartaraf qilishda qutqaruvchilarning xarakati. Xavfsizlik masalalari.

5-model. Obyektlarida sodir bo'lgan avariyalarni bartaraf qilish ishlarini xususiyatlari

18-mavzu. Xavfli suyuqlik va gazsimon mahsulotlarni saqlash, transportirovka qilish (uzatish) va qayta ishlash ob'ektlarida sodir bo'lgan avariyalarni bartaraf qilish ishlarini xususiyatlari. Xavfsizlik masalalari.

19-mavzu.O'ta zaharli kimyoviy moddalarni ishlab chiqarishda va saqlashda sodir bo'lgan avariyalarni bartaraf qilishda qutqaruvchilarning xarakati. Xavfsizlik masalalari.

20-mavzu.Gidrotexnik inshoatlarida kelib chiqqan avariyalarda qutqaruv ishlarini olib borishni xususiyatlari.

21-mavzu.Suv ostida qutqaruv ishlarini tashkil qilish asoslari

22-mavzu.Epidemiya, epizootiya va epifitotiyalar paytida avariya-qutqaruv kuchlari va mablag'larni tashkil qilish va ishlatishni nazorat qilish. Xavfsizlik masalalari.

23-mavzu.Qutqaruvchilarni kasbiy o'qitishlarini tashkillashtirishni metodologik asoslari.

24-mavzu.Evakuatsiya qilinganlarni vaqtinchalik boshpana bilan ta'minlash.

IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda talabalar ta'lim muassaslari xususiyatidan kelib chiqqan holda turli tabiiy va texnogen tusdagi avariyalar tasnifi, avariya holatlarini oldini olish va unga taktik tayyorgarlik haqida olgan nazariy bilimlarini amaliy mustahkamlashdan iborat.

Amaliy mashg'ulotlarning taxminiy ro'yxati:

1.Avariya-qutqaruv ishlarining turlari, favqulodda vaziyatlarga kuch va vositalarni tayyorlash bo'yicha tadbirlarni rejalashtirish va ulardan foydalanish.

2.Avariya-qutqaruv va boshqa kechiktirib bo'lmaydigan ishlarni tashkillashtirish va o'tkazish

3.Ekstremal holatlarda qutqaruvchilarning yashab qolish asoslari

4.Favqulodda vaziyatlar davlat tizimi kuchlarining tayyorgarligini oshirishda va avariya qutqaruv ishlarini bajarish vaqtida boshqaruv organlarining o'zaro hamkorligini tashkillashtirish

5.Avariya-qutqaruv jihozlaridan foydalangan holda avariya-qutqaruv ishlarini amalga oshirish

6.Avariya qutqaruv ishlari vaqtida boshqaruv

7.Avariya-qutqaruv ishlari vaqtida foydalaniladigan himoya inshootlari

8.Avariya qutqaruv ishlari o'tkazish vaqtida qo'llaniladigan texnik vositalar

9.Favqulodda vaziyatlar vaqtida Avariya qutqaruv ishlari xavfsizligi, xavfsiz sharoitlarni ta'minlash usullari

10. Avariyalarni holatiga qarab himoya vositalarni tanlash (himoya vositalari va x.k), avariya qutqaruv signallarini turlari va belgilari, avariya holatida havoning tarkibida zararli moddalar miqdorini aniqlash.

11. Avariya – tiklash ishlarini tashkillashtirish, iqtisodiyot ob'ektlarida favqulodda vaziyatlar oqibatining zarar va talofatlarni aniqlash.

12. Avariya tiklash ishlarini olib borishda xavfli zonalarni aniqlash.

V. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar talabalar ta'lim muassaslari xususiyatidan kelib chiqqan holda ma'ruza, amaliy mashg'ulotlaridan olgan nazariy va amaliy bilimlari asosida tavsiya etilgan mavzularni keng yoritilgan holda o'rganadi:

Seminar mashg'ulotlarning taxminiy ro'yxati:

1.Qutqaruv xizmatlari va qutqaruv tuzilmalari.

2.Qutqaruv xizmatlarini jalb qilish.

3.Avariyalardan keyingi hududlarni barqarorligini ta'minlash.

4.Katta korxonalarda avariyalari va ularni bartaraf etish.

5.Favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish ishlariga rahbarlik qilish.

6.Favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish tezkor shtabini funksiyalar.

7.Jalb qilingan kuch va vositalar moddiy va moliyaviy ta'minlash.

8.Qutqaruv ishlarni to'xtatish tartibi.

9. Xavfli va zararli holatlardan mavjud kuch va vositalarning himoyasini tashkillashtirish.

10. Avariya-qutqaruv ishlarida ko'ngilliklarni o'rni.

11. "Yosh qutqaruvchi" ko'ngillilar guruhlarini tuzilishi.

12. Ma'naviy-ruhiy tayyorgarlikni usullari, metodlari va shakllari.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Ushbu o'quv fani bo'yicha talabaning mustaqil ta'lim ma'ruzalar konspekti va tavsiya etilgan adabiyotlar hamda davriy jurnallar va Internet materiallari bilan ishlashni, amaliy ishlarini o'tishda tayyorgarlik ko'rishni, referatlar yozishni, standart talablariga mos ravishda va hisoblash texnikasidan foydalanib mustaqil bajarishni o'z ichiga oladi.

Talaba mustaqil ta'limga tayyorlanishda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'yidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

-talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish;

-faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;

Tavsiya etiladigan mustaqil ta'limlarning taxminiy mavzulari:

1.Qutqaruvchi maqomini belgilab beradigan muhim normativ-huquqiy hujjatlar va axboriy ma'lumotlar.

2.Avariya qutqaruv ishlari turlarining ro'yxati. Avariya qutqaruv ishlari haqida tushuncha, turlari va tasniflanishi.

3.O'zbekiston Respublikasi favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimining IIVdagi funksional quyi tizimining asosiy vazifalari.

4.Yirik masshtabli favqulodda vaziyatlarni baratarf etish uchun favqulodda vaziyatlar davlat tizimi va fuqaro muhofazasining avariya-qutqaruv kuchlarini guruhlashtirish.

5.Xabarlash vositalari va yashab qolish asoslari. O'rmonlarda qutqaruvchilarning yashab qolish asoslari.

6.Hamkorlikning mazmuni va unga qo'yiladigan asosiy talablar.

7.Favqulodda vaziyatlardan ogohlantirish va ularni bartaraf etish bo'yicha tadbirlarni rejalashtirish tartibi.

8.Qurilmalar yordamida vayronalar ostida qolgan insonlarni qidirishni tashkillashtirish va unga rahbarlik qilish.

9.Zilzila sodir bo'lgan joyda amalga oshiriladigan Avariya qutqaruv ishlari.

10.Gidrotexnik ob'ektlardagi avariyalar va halokatlarni bartaraf etish bo'yicha amalga oshiriladigan Avariya qutqaruv ishlari.

11.Qidiruv-qutqaruv xizmatlarini tashkil etish tartibi.

12.Himoya inshootlarining turlari.

13.Qidiruv operatsiyalarida vertolyotlardan foydalanish.

14.Qutqaruvchining huquqiy maqomi.

15.Qutqaruvchilarning hayotini saqlash uchun tavakkalchilikni pasaytirish va avariya, buzish-tiklash va boshqa maxsus ishlarning samaradorligini oshirish.

16.Yonayotgan va buzilgan binolarning yuqori qavatlarida va vayronalar ostida qolgan odamlarni qutqarish usul va uslublari.

17.Tabiiy va texnogen xarakterdagi favquloda vaziyatlar sodir bo'lgan joyda avariya qutqaruv ishlarini amalga oshirish.

VII. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar va axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 20 август кунидаги “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Қонуни.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2000 йил 26 май кунидаги “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”ги Қонуни.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2000 йил 31 август кунидаги қабул қилинган “Радиациявий хавфсизлик тўғрисида”ги Қонуни.